

«Verinosa llengua», verinós domini

Quan ja fa anys que els catalans ens vantàvem d'haver accedit sense traumes a la normativització lingüística, a començament de segle, quan somríem per sota el nas en sentir bascos i gallecs explicar els seus problemes respecte a les dificultats i batusses per aconseguir un estàndard comunament acceptat, quan ja portem gairebé deu anys des que el català va començar a ocupar alguns àmbits d'ús del nivell formal, quan minoritàriament però d'una manera moderadament contundent el català ha accedit a certs mitjans de comunicació de masses, radio i televisió principalment, en aquest precís moment, sembla que alguna cosa s'esquerda al temple i els somriures es gelen als llavis.

Primer foren els sociolingüistes més lúcids que començaren a qüestionar l'aparent bona situació de la llengua, però ara fins i tot alguns lingüistes i correctors i gent de lletres comencen a tremolar. Xavier Pericay i Ferran Toutain publiquen un llibre punyent i exitós contra la normativa lingüística oficial des de *El Món*, F. Burguet i Ardiaca crida a la «Desobediència lingüística» (23-5-86); des de *l'Avui*, el poeta i ex-purista Xavier Bru de Sala eleva el llibre als altars acríticament i superficial. Abans, un manifest dels professors universitaris de l'Estudi General de Lleida havia criticat l'ús del català usat als mitjans de comunicació, anomenant-lo llengua municipal i l'Institut d'Estudis Catalans aprofità per carregar contra el català usat a TV3, fins que el 29 de juny una bona colla d'assessors i correctors lingüístics carreguen les tintes gremials contra l'IEC.

Com a part implicada en el debat, voldria analitzar alguns aspectes discutibles del llibre de la parella Pericay-Toutain i alhora fer una contribució al necessari debat general.

Els autors comencen fent una anàlisi correcta dels orígens de la ideologia essencialista, encerten l'arrel del problema: «les essències romàntiques..., la Renaixença..., l'herència noucentista» (p. 21). Encara avui els historiadors oficials no

gosen estudiar els efectes negatius, regionalitzadors de la Renaixença i l'ofensiva noucentista, més que no pas les «essències romàntiques» que també foren presents en l'inici de molts processos de normalització de comunitats lingüístiques europees que han acabat triomfant.

Molt aviat enceten un ús estrany, potser ideològic, del mot «dialecte», que els servirà més endavant per justificar el model lingüístic que defensen: «la preferència de molts gramàtics i divulgadors per les solucions més arcaïques i dialectals» (p. 21).

És molt relatiu parlar de solucions «més dialectals». Què fa que algunes paraules siguin «més» dialectals que altres? En principi totes ho són, de dialectals.

Així com la llengua deixa de ser dialecte quan triomfa políticament —una solució dialectal ho deixarà de ser quan sigui assumida per la comunitat parlant. El problema no és pas que els gramàtics i divulgadors triïn solucions «dialectals», totes les solucions, en algun grau, ho són. En tot cas el problema sorgirà quan el conjunt de la comunitat no accepti com a estàndard aquella solució adoptada... No és gens científic penjar a tot un seguit de paraules la llufa del dialectalisme. Pel cap baix és tan incorrecte com la ideologia dels imperialistes lingüístics

quan posaven a les llengües dominades l'anatema, la llufa de «dialectes».

No vull ser jo el que desmenteixi la lucidesa en l'anàlisi d'algunes qüestions: «El control d'una cultura a través del seu instrument bàsic, la llengua, assegura la perpetuació de les estructures que permeten l'autocomplaença d'una minoria amb afany de poder... els interessos inconfessats no tenen per què ser conscients; es poden sublimar en forma d'ideologia, i des d'una visió essencialista de les coses no és possible entendre la naturalesa dinàmica de la llengua» (p. 26).

Aquesta és la descripció d'un mecanisme de poder al qual Lluís V. Aracil anomena Cercle Familiar, l'existència del qual es fa més evident en la concepció mateixa de la llengua i en el seu desenvolupament com a llengua nacional que no pas en el «model de llengua» que és el que realment sembla interessar els autors, i que és el «tema» del llibre.

Vull dir que els autors estan més preocupats a criticar un model de llengua, el model oficial avui, i a defensar la seva alternativa: estan més preocupats en aquest pretext, en aquesta conseqüència, que no pas en les causes. Si el model actual de llengua té imperfeccions i és problemàtic, no li hem de donar la culpa a la tria, a l'elecció que han fet els gramàtics i filòlegs, sinó a l'anormalitat en què viu la comunitat lingüística. En tot cas aquells «recargolaments i anacronismes» (p. 22) de la llengua ho són en la mesura que es tracta d'una llengua dominada políticament; si no fos així aquells recargolaments i anacronismes, més que uns problemes de la llengua, «el problema», tal com ho plantegen els autors, serien pures anècdotes. La qüestió important és que en el cas d'una llengua dominada, aquestes anècdotes es poden arribar a convertir en problemes suplementaris greus, però no per això són «el problema». Aquest, hi insisteixo, és el domini, la subordinació d'una llengua a una altra i t'robo a faltar en els autors l'anàlisi de la qüestió en termes de domini.

Es pot dir que el pretext els impedeix de veure el context.

Potser per aquesta manca de principi, els autors es deixen endur probablement per la seva ideologia personal, i critiquen, ataquen, «el concepte d'unitat política dels Països Catalans» (p. 29). En aquest punt són calculadament ambigus, deixen anar quatre frases despectives respecte a les «idees d'alliberament nacional» (p. 29) però en realitat no aprofundeixen la seva crítica.

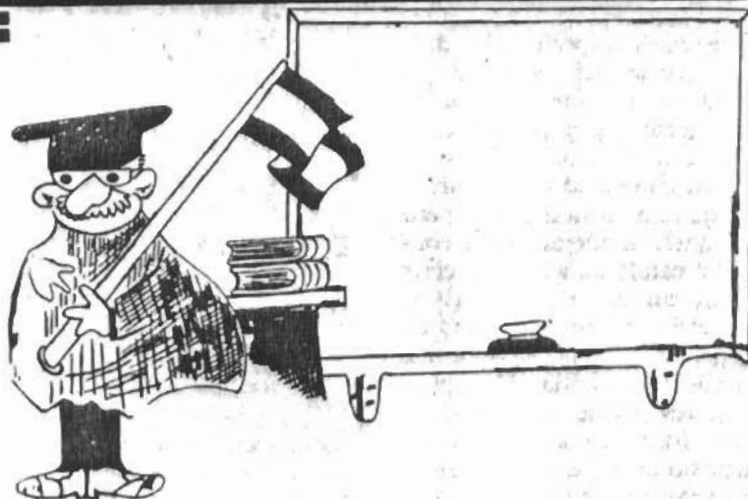
¿A què ve això de parlar de «pretensions pancatalanistes, lligades a l'independentisme»? (p. 30). Digues-me el to que fas servir i et diré qui ets. De pancatalanisme, avui només en parlen els qui es pretenen «antipancatalanistes», seguint-los el fil de la parauleta, com a posició política bàsica. Algú gosa parlar de panespanyolisme? Ridícul, eh? Si vols carregar-te una cosa, comença per ridiculitzar-la, deuen pensar els autors.

I de les «pretensions pancatalanistes» els autors passen a dir que ells creuen que és l'alternativa d'aquell sector polític: «un català estàndard que sigui el resultat de la fusió de totes les varietats del català» (p. 30). Caldria insinuar que això és precisament el català? El que és obvi, és que els autors hi estan en contra, fan un plantejament regionalitzador de la qüestió, sempre es refereixen només al tros de comunitat lingüística de la Catalunya central, la de les quatre províncies espanyoles. Aquest és el sostre i la referència última de la seva anàlisi (vegeu més endavant la tria d'escriptors que analitzen).

Els autors pretenen posar el carro davant dels bous i per aquesta raó critiquen que «la fixació d'un estàndard apte per a tot el territori es vol fer a remolc d'un projecte d'unitat nacional dels Països Catalans» (p. 31). D'aquí que diferencien entre «unitat política (ideològica, discutible) i unitat lingüística (real, indiscutible)» (p. 31).

Separar la unitat política nacional de la unitat lingüística, com fan els autors, equival a separar política i lingüística, ¿i quina política lingüística podria sorgir de semblant aberració? Qualsevol decisió referent a la planificació, pro-

ENSENYAMENT NI ESPANYOL NI EN ESPANYOL

moció o agressió a una llengua porta implícita una decisió política.

Un procés de normalització lingüística, un projecte de fixació d'un estàndard, són projectes polítics, el procés i el projecte de la construcció nacional de la nació avui minoritzada. No es pot dir que la fixació vagi a remolc d'aquest projecte, perquè és el mateix projecte, són dins el mateix procés.

Els autors afirmen més endavant: «d'extensió de la idea política dels Països Catalans té la virtut d'haver cridat l'atenció sobre la necessitat de reconèixer les varietats dialectals i l'inconvenient d'haver projectat sobre la llengua una visió idealista més que se suma a les anteriors (la Renaixença i el noucentisme) i fa que s'entengui com una essència de la nació i no com una entitat instrumental i activa». (p. 31).

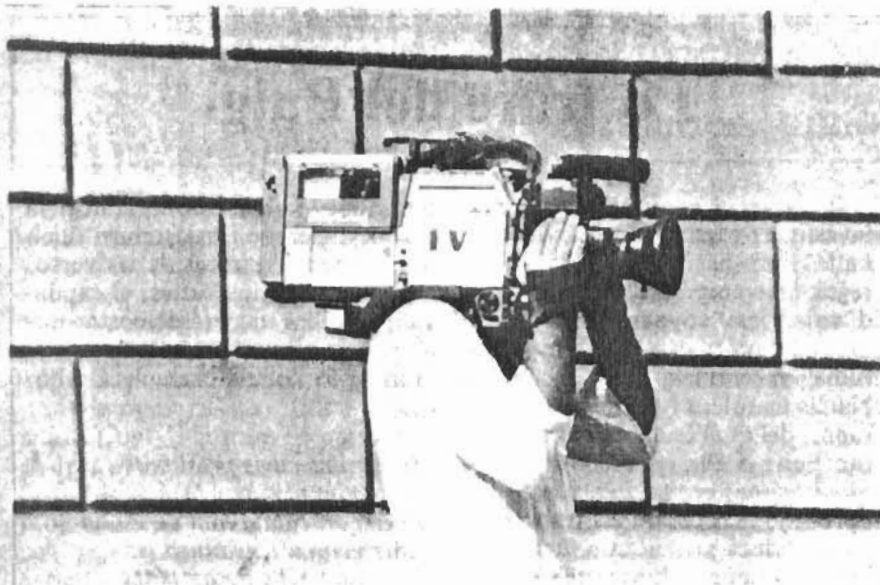
Després de fer aquesta agosarada afirmació, els autors posen fi al capítol i els lectors ens quedem sense saber per quina raó han gosat fer-la.

Us pus assegurar que el qui signa sempre ha estat enemic dels mapes dialectals dels Països Catalans i dels cursos de català que comencen necessàriament amb una visió dels diferents «dialectes» catalans i us pugó assegurar que sóc decidit enemic

d'aquests errors evidents. A ningú no se li acudiria començar un curs d'espanyol parlant dels seus dialectes, ni veiem cada dia mapes d'Espanya amb els dialectes de l'espanyol i qui diu l'espanyol, diu l'anglès, el japonès, o el francès. Sóc enemic d'aquestes deformacions metodològiques pròpies d'un idioma minoritzat, dialectalitzat, precisament perquè sóc partidari de «la idea política dels Països Catalans» i penso que no sóc cap excepció. Es podria demostrar que aquells que donen més importància a les varietats dialectals o són uns col·leccionistes de paraules o són uns regionalistes o hispanistes (sovint totes dues coses). Si els autors no ens demostren les seves afirmacions podem pensar que són dogmes, veritats indemostrables.

Tot l'apartat dedicat als diccionaris és prou interessant i allisonador i jo ho puc confirmar des de la meua experiència com a co-redactor del Diccionari Barcanova de la Llengua en el qual, per cert, es basen els autors per demostrar un dels seus exemples. El mateix caldria dir de les referències a l'obra del malaguanyat Gabriel Ferrater i de les denúncies sobre la manipulació de l'obra fabriana...

Crida l'atenció que rebutgin dife-

rents vegades el «culturalisme», mentre que abans ja han rebutjat les posicions «polítiques» enemigues precisament d'aquell culturalisme, per definició.

Estic perfectament d'acord amb els autors amb la crítica que fan a una bona part dels correctors professionals i altres censors, autèntics comissaris lingüístics que tots hem hagut de patir. Ja era hora que algú ho denunciés: «els professionals de la llengua (mestres, correctors i lingüistes) continuen regint-se per criteris de puresa/impuresa... i això fa que es tendeixi a veure l'estàndard com el paradís de la Norma i no com el sistema convencional (però no pas prefabricat) que usa la societat com a vehicle general de comunicació» (p. 70). Només em cal subscriure aquestes paraules i tota l'anàlisi que les segueix. Tanmateix, penso que en fan un gra massa quan afirmen que aquell model normatiu és la «principal causa de anormalitat» (p. 72). Aquí tornem al principi: la principal causa de anormalitat no és un model de llengua tancat. Això només n'és una conseqüència. La principal causa és el domini, la invasió a què es veu sotmesa la llengua.

Cal estar d'acord amb la crítica que s'hi fa a «la mentalitat literària» com a «substància ideològica amb què s'enfoquen les reflexions actuals sobre el català» (p. 72).

Ja fa molts anys que el mestre Lluís V. Aracil va denunciar aquesta mentalitat.

Els autors critiquen, amb raó, els escriptors que exhibeixen «totes les formes caigudes en desús que l'escriptor ha estat capaç d'aprendre» (p. 72).

El llenguatge dels culturalistes els traiex algun cop: «una llengua que, tant si ens agrada com si no, la història ha fet impura». Caldria pensar si el català ha estat «pur» algun cop o si existeixen llengües «pures» (?).

Els autors carreguen diverses vegades contra el poeta Francesc Vallverdú, ayuí assessor lingüístic de TV3, i no seré jo qui surti en defensa d'aquest vulgaritzador de la sociolingüística vulgar, reconvertit en alt comissari lingüístic.

Uns altres que en surten malparats: és curiós la quantitat de vegades que els autors utilitzen el famós si polèmic text de *Els Marges*, «Una llengua sense estat, un poble sense llengua?», per criticar-ne el seu estil lingüístic. Els autors passen de criticar els correctors a actuar com a correctors implacables. L'atac sistemàtic contra aquell text i els seus autors ens fa sospitar si no hi ha un atac implícit al «contingut» del text, que no gosem comentar.

Els autors remarquen una característica del català: «una llengua on tot és susceptible d'incorrecció», però donen a entendre que és un fenomen particular del català. No ens diuen que aquest és un símptoma de les llengües que han de patir una situació de conflicte lingüístic. Els autors mai no ens aclareixen això i ens presenten el cas català com una

particularitat estranya, gairebé incomprendible. Sens dubte en l'anàlisi Pericay-Toutain manca l'anàlisi sociolingüística, tot i que citen una dotzena i mitja de vegades Lluís Aracil.

La parella insisteix constantment que «la voluntat d'imposar una llengua estàndard unívoca i exclouent és... el principal entrebanc amb què es pot trobar el català per a la seva normalització definitiva» (p. 95). Cal tornar a repetir que el principal entrebanc per al català és el de poder trencar la dinàmica del procés de substitució lingüística endegat fa més de dos-cents anys?

Són molt discutibles alguns dels exemples que utilitzen per criticar l'actual model lingüístic, per exemple: són partidaris d'usar la pronúncia ioditzada del pronom *jo* (*io*) i l'adverbi *ja* (*ia*) com a estàndard. Considero que tot i ser variants dialectals molt respectables i esteses, són poc aptes de cara a la formació d'un estàndard. En aquest cas ha estat un encert prestigiar *jo* per damunt de *io*, i la realitat ha demostrat que ha estat massivament acceptat. En alguns casos cal triar les solucions que ajuden a reforçar la independència lingüística de la llengua dominada.

No puc estar d'acord amb les desqualificacions que fan de mots perfectament col·loquials com «apropar-se», «atansar-se», «eixir» (en bona part del territori), etc. (p. 104) o dels «apropar-se», «alçar», «palès», «pitjar», «emplenar» (p. 109) i altres no tan col·loquials però perfectament vàlids a l'hora de construir un estàndard modern.

Els autors acaben el llibre preguntant-se: «¿és possible normalitzar un idioma sense aspirar a fer-lo plenament normal?». La resposta és clara, però caldria afegir-hi que fer un idioma normal no és, és clar, fer un idioma per a una èlite però tampoc no és fer-lo vulgar i acceptar-ne la invasió fonètica, lèxica, morfològica i sintàctica dels idiomes dominants. Normalitzar un idioma és convertir-lo en l'eina de comunicació general i hegemònica de la comunitat lingüística dins el seu territori, i això la parella Pericay-Toutain tampoc no ho diu enlloc.

JORDI SOLÉ I CAMARDONS